बालमोदिनी

सञ्जीविनी नाम.....

पूर्वम् अनुशिर्वः नाम राजा पर्शियादेशं पालयति स्म । तस्य आस्थानवैद्यस्य नाम 'बुर्जोयः' इति । 'सञ्जीविनी'नामकः ओषधिः अस्ति इति सः श्रुतवान् आसीत् । तत् ओषधिसस्यं भारते पर्वतप्रदेशे उपलभ्यते इत्यपि श्रुतवान् आसीत् सः । एतम् अंशं राजानं निवेद्य सः अवदत् - ''यदि भारतात् तत् ओषधिसस्यम् आनीयेत तर्हि युद्धादिषु मरणं प्राप्तवताम् उज्जीवनं कर्तुं शक्यम् । अतः तस्य आनयनव्यवस्था चिन्तनीया'' इति ।

राजा अवदत् - ''उत्तमा सूचना एषा । भवान् एव तस्य आनयनाय भारतं गच्छतु'' इति ।

एतत् अङ्गीकृत्य बुर्जोयः भारतं प्रति प्रस्थितवान् एव । मरुभूमिम् अतिक्रम्य, पर्वतान् आरुह्य अवरुह्य, नदीः तीर्त्वा, खातेषु सञ्चरन् च सः बहूनां मासानाम् अनन्तरं भारतं प्राप्तवान् । भारते पर्वतप्रदेशेषु सर्वत्र सः तत् सस्यम् अन्विष्टवान् । क्वापि तत् न लब्धम् । बहून् जनान् सः पृष्टवान् । कुत्रापि समुचितम् उत्तरं न प्राप्तम् । नितरां श्रान्तः सः चिन्तितवान् - तत् सञ्जीविनीसस्यं मया न प्राप्येत इति भाति, अतः प्रतिगमनमेव वरम् इति ।

अत्रान्तरे कश्चन पण्डितः तेन मिलितः । तम् अपि सञ्जीविनीसस्यविषयं पृष्टवान् बुर्जोयः ।

तदा सः पण्डितः उक्तवान् - ''अयि भोः, पर्वते सञ्जीविनीसस्यं प्राप्यते इत्येतत् किञ्चन आलङ्कारिकं वचनम् । पर्वताः नाम ज्ञानिनः । ज्ञानेन ते पर्वतोपमाः भवन्ति । मृताः नाम अज्ञानिनः । तान् उज्जीवयति ग्रन्थः । तन्नाम ग्रन्थः तेषां मृतप्रायताम् अपनीय तान् ज्ञानसम्पन्नान् करोति । तादृशं ज्ञानं 'पञ्चतन्त्र'नामके ग्रन्थे अस्ति । सः एव सञ्जीविनीतुल्यः । तं ग्रन्थं भवान् स्वदेशं नय । तत्रत्यं ज्ञानम् आदौ भवान् स्वयं सम्पादयतु । ततः तत् पात्रे वितरतु । तस्मात् भवतः देशे अपि ज्ञानप्रसारः भविष्यति'' इति ।

एतत् अभ्युपगत्य बुर्जोयः पञ्चतन्त्रग्रन्थं स्वदेशम् अनयत् । स च ग्रन्थः तहलवीभाषया तेन अनूदितः । एषा घटना तहलवीभाषीये पञ्चतन्त्रे विवृता अस्ति । ततः अग्रे स च ग्रन्थः सिरियाक्, अरब्बी, पर्शियन्, युनानी, ल्याटिन्, जर्मन्, स्लाव्, इटालियन्, हिब्रू, इङ्ग्लीष् इत्यादिभिः भाषाभिः अनूदितः अभवत् ।

● (सं) विश्वबन्धुः